

TURUN ASUJAMISTOON KUULUNEET ULKO- MAALAISET VUODEN 1827 PALON JA ITÄ- MAISEN SODAN VÄLISENÄ AIKANA.

Kirjoittanut ELLEN LEHTOVAARA.

Aineiston esittely.

Ryhdyttäessä kirjoittamaan tutkielmaa Turun asujamistoon kuuluneista ulkomaalaisista Turun palon ja Itämaisen sodan välisenä aikana on käytettävänä joukko asiakirjoja, jotka kuuluvat Turun poliisikamarin arkistoon, nim. Anmälde Utländske Resande (21/9 1827—1853), Police Kammarens i Åbo Pass Qvittance Bok (21/9 1827—1842 sekä v:lta 1848) ja Förteckning öfver Utländningar i Åbo Stad (1831—1853). Näihin asiakirjoihin on merkitty kaikki Turussa käyneet ulkomaalaiset kysymyksessä olevana ajanjaksona.

Anmälde Utländske Resande-asiakirjoihin on merkitty kaikki Turkuun saapuneet ulkomaalaiset: tulopäivä, alamaisuus, arvo tai ammatti, nimi, mistä he ovat tulleet ja kenen antamalla passilla he liikkuvat. Passin vastaanottaminen on kuitattu Police Kammarens i Åbo Pass Qvittance Bok'iin, johon samalla on merkitty passin haltijan nimi, tulopäivä, alamaisuus ja arvo tai ammatti. Ensiksimainittuihin luetteloihin on myös tehty merkintä matkan jatkamisesta tai oleskeluluvan hankkimisesta.

Vielä kolmanteenkin luetteloon tehtiin ulkomaalaisesta merkintä, nim. Förteckning öfver Utländningar i Åbo Stad, mutta vain siinä tapauksessa, että hän lunasti oleskeluluvan. Vuoden ensimmäisenä päivänä vietiin kaikki oleskeluluvan nojalla kaupungissa sinä hetkenä olevat ulkomaalaiset tähän luetteloon ja sitten päivittäin kaupunkiin saapuneet ja sinne oleskelemaan jääneet muukalaiset Anmälde Utländske Resande-luetteloista.

Näistä Förteckning öfver Utländningar i Åbo Stad-luetteloista saadaan seuraavat tiedot: 1) ulkomaalaisen järjestysnumero, 2) alamaisuus, arvo tai ammatti ja nimi, 3) tulopäivä sekä mistä ja kenen antamalla passilla asianomainen ulkomaalainen on kaupunkiin tullut, 4) ilmoitus asunnosta ja työstä, 5) aika, jolloin läänin kuvernööri on oleskeluluvan myöntänyt ja 6) pitkäksikö aikaa oleskelulupa on annettu. Vielä saadaan niistä tietää, milloin asianomainen on muuttanut kaupungista ja kenen antamalla passilla tai lipulla lähtö on tapahtunut. Niin ikään on asiakirjoihin tehty merkintöjä poislähtettämisestä, kuolemasta, Suomen alamaiseksi ottamisesta y.m.s. ja v:sta 1847 lähtien tulijan iästä, syntymäpaikasta ja ulkonaisista tuntomerkeistä.

Siinä ovat kaikki ne tiedot, jotka Turun poliisikamarin arkisto voi antaa Turun asujamistoon kuuluneista ulkomaalaisista ja näiden tietojen perusteella on käytävä työhön käsiksi.

Tässä tutkielmassa on otettu huomioon ainoastaan ne ulkomaalaiset, jotka ovat kuuluneet Turun asujamistoon, t.s. ne ulkomaalaiset, jotka läänin kuvernööriltä lunastamansa ololipun nojalla ovat saaneet luvan oleskella kaupungissa jonkin määrätyn ajan.

Ensimmäinen tehtävä on ollut saattaa nämä tiedot jonkinlaiseen helposti käsiteltävään järjestykseen ja sentähden on täytyntä viedä kaikki kysymykseen tulevat ulkomaalaiset kortteille, s.o. avata kullekin ulkomaalaiselle kortti, johon edellä

luetellut perustiedot on merkitty. Näitä tietoja on tarkistettu ja täydennetty ulkomaalaisia koskevista muista asiakirjoista.

Korttiluettelon laatiminen on tuottanut erinäisiä hankaluuksia, sillä käytettävänä ollut materiaali on ollut jossain määrin epäluotettavaa. Silloin tällöin on täytynyt epäillä milloin toista, milloin toista merkintää ja turvautua asian oikean laidan selville saamiseksi Turun ja Porin läänin lääninhallituksen arkistossa oleviin ulkomaalaisia koskeviin asiakirjoihin. Virheelliset merkinnät on luonnollisesti, mikäli mahdollista, oikaistu kortteihin, mutta eroavaisuuksien ilmetessä ei aina ole voitu todeta, mikä merkintä on ollut oikea, mikä väärä. Yleensä ovat nämä selvittämättä jääneet eroavaisuudet kuitenkin olleet vähäpätöisiä.

Puutteellisuuksia ja laiminlyöntejä tutkimuksen kohteena olevien ulkomaalaisten luetteloiden pitämisessä on ilmaantunut paljonkin. Asuin- ja työpaikasta ei ole aina merkintää, vaikka asianomainen on pitkänkin aikaa oleskellut kaupungissa, eikä kaikkia lupalipun saaneita ole viety kirjoihin. Moni kortti on jäänyt vaille merkintää asianomaisen kaupungista poistumisesta siitä yksinkertaisesta syystä, että asianomainen jonakin vuonna ilman muuta on jätetty pois luetteloista, eikä aina ole saatu selville, onko hän muuttanut kaupungista ja milloin muutto on tapahtunut, vai onko hänet mahdollisesti otettu Suomen alamaiseksi. Niin ikään herättää huomiota se seikka, että asiakirjoihin ilmestyy väliin jollekin miehelle vaimo, vieläpä useita lapsiakin, ilman että heidän tulostaan missään on merkintää. Näin ollen on mahdotonta mennä sanomaan, onko vaimo tullut kaupunkiin jo miehensä mukana, mutta jäänyt epähuomiossa pois kirjoista, vai onko mies solminut avioliiton Suomen alamaisen kanssa. Tällaisissa tapauksissa on merkitty perheenlisäys tapahtuneeksi sinä vuonna, jona se kirjoihinkin ilmestyy, vaikka merkintä useimmiten on ilmeisesti väärä.

Paljon häittää on tuottanut myös se seikka, että moni vaimo esiintyy luetteloissa tyttönimellään, kuin myös se, että

moni ulkomaalainen esiintyy eri nimillä. Aina ei ole ollut helppoa heti todeta k.o. henkilöiden identtisyttä, eikä suinkaan ole mahdotonta, etteikö kortistossa vieläkin joku henkilö saattaisi esiintyä kahdella ehkäpä useammallakin nimellä. Samaksi henkilöksi oletettujen ulkomaalaisten identtisyttä todistettaessa on koetettu käyttää hyväksi merkintöjä ulkonaisista tuntomerkeistä, ja usein on niistä apua ollutkin. Mutta on paljon sellaisia tapauksia, jolloin noiden merkintöjen tarjoama apu on ollut kielteistä laatua. Luonnollisesti silmien väri saattaa muuttua tai toinen henkilö voi nähdä värit toisenlaisina kuin toinen, joten ei ole lainkaan ihmeellistä, että sinisilmäinen muukalainen toisella kerralla saattaa esiintyä ruskeasilmäisenä, toisella kerralla taas harmaasilmäisenä. Mutta kun syntymäpaikka- ja ikämerkinnöissäkkin on eroavaisuuksia, niin panee se epäilemään merkintöjen luotettavuutta.

Tämän tutkielman materiaali, joka kuuluu Turun poliisikamarin arkistoon, säilytetään nykyään Turun maakunta-arkistossa, jonne myös tätä tutkielmaa varten laadittu 3,452 henkilökorttia käsittävä korttiluettelo on luovutettu.

Turku vuosina 1827—1853.

Turun palo ja kaupungin uudelleen rakentaminen.

Alkuaan oli tarkoituksena ottaa tutkimuksen toiseksi rajavuodeksi 1809, toisen ollessa 1853. Mutta ettei tätä suunnitelmaa voitu toteuttaa, vaan että toinen rajapyykki täytyi siirtää Suomen kansan historiassa niin tärkeästä vuodesta toiseen vuoteen, vuoteen 1827, johtuu siitä suuresta tapahtumasta, joka teki vuoden 1827:kin merkkivuodeksi maamme ja ennen kaikkea Turun kaupungin historiassa: Turun palosta, jossa tuhoutuivat melkein kaikki Turun arkistot.

On vaikea käsittää, kuinka Turku jaksoi nousta vanhalle paikalleen raunioidensa keskeltä, varsinkin kun se heti paloa seuraavassa kuussa sai kestää uuden suononiskun: yliopisto,

Turun ylpeys, siirrettiin uuteen pääkaupunkiin, Helsinkiin. Epäilemättä se oli karvas pala turkulaisille, mutta ei auttanut muu kuin alistua kohtaloonsa ja käydä lujin ottein ja lanistumattomalla tarmolla käsiksi kaupungin uudelleenrakentamiseen, jos mieli saada katto päänsä päälle ennen talven tuloa. Hallituksen suopealla avustuksella sujuivat rakennustyöt nopeassa tahdissa, ja ennen pitkää alkoi uusi Turku kohota hiiltyneen vanhan Turun paikalle. Pilvet hälvenivät. Uuden elämän aloittaminen näytti mahdolliselta.

Vanha keskiaikainen rakennustapa ahtaine taloröstellöineen ja niiden välitse luikertelevine mutkikkaine kujineen oli suurimpana syynä siihen, että palo sai niin valtavat mittasuhteet. Arkkitehti C. L. Engelin tehtäväksi annettiin luoda Turulle uusi asemakaava, jossa kaikki palo torjuvat näkökohdat olisi otettu huomioon. Tuloksena olikin uusklassilliseen tyyliin suunniteltu Turku leveine, suorine katuineen ja lukemattomine pihapuutarhoineen. V. 1836 voidaan kaupungin uudestirakentamisen katsoa päättyneen. Ryhtymättä tässä lähemmin kuvaamaan uudestisyntynyttä Turkuä mainittakoon kuitenkin ohimennen, että varsinkin tuomiokirkon ympäristölle antoi uusklassillinen tyyli erikoisen juhlallisen ja vakavan leiman. Ja tuomiokirkkotori monumenttaalisine akatemiantaloinen ja muine puhdastyylisine rakennuksineen muodostaakin kansallispyhäköllemme sopusointuisen ja arvokkaan kehiksen.

Elinkeinot.

Maamme liittämisestä Venäjään alkoi kauan kaivatun rauhahan aika, jonka turvissa taloudellinen kehityksemme saattoi edistyä. Mitkään elinkeinot eivät olleet voineet sanottavasti menestyä maassa, joka vuosisadan toisensa jälkeen oli ollut kahden naapurimaan temmelyskenttänä. Sitä paitsi oli maamme Ruotsiin kytkettynä ollut emämaan etujen vuoksi jonkinlaisessa lapsipuolen asemassa, ainakin mitä maamme

teolliseen kehitykseen tulee. Nyt nämä kahleet oli katkaistu. Nyt saattoi Suomi koetella voimiaan ja näyttää, mihin se pysyi, etenkin kun uusi hallitus kaikin tavoin oli suopea taloudellista kehitystämme tarkoittaville pyrkimyksille.

Käsityö oli meillä näihin aikoihin hyvin suosittu elinkeino, mitä todistaa m.m. se, että Turun käsityöläisten luku, huolimatta jo valtaan päässeestä tehdasteollisuudesta, oli 1850-luvulla kohonnut kolminkertaiseksi siitä, missä se vuosisadan alussa oli ollut.¹ Käsityön elinvoimaisuutta todistaa sekin, että 218 turkulaista käsityöläismestaria yhdessä 1,303 työntekijänsä kanssa kykeni v. 1852 saavuttamaan kunnioitettavan 174,743 ruplan vuosituloksen kaupungin 26 tehtaan päästessä samaan aikaan vuosituotannossaan 193,252 ruplaan.²

Manufaktuuriajalla laajenivat monet käsityöliik-
keet teollisuuslaitoksiksi, mutta manufaktuurikauden teollisuus oli vähäpätöistä ja alkeellista, mihin olivat syynä sisäiset olomme ja kauppasuhteemme naapurimaihin. Tänä aikana alkoi kuitenkin muodostua sijoitusta etsiviä pääomia, ja vain askel kehityksessä eteenpäin, niin siirryttiin suurteollisuusuuteen aikaan, jolloin kasvaneet pääomat voitiin sijoittaa korkeatakin korkoa tuottavasti.

Koneiden käytäntöön ottaminen tapahtui meillä verraten myöhään, sillä pienet, kehittymättömät olomme, epäily tehtaisten kannattavuudesta ja pelko koneiden mahdollisesti aikaansaamasta mullistuksesta olivat omiaan vaikuttamaan jarruttavasti. Mutta kehityksen kulkua ei voitu ajan pitkää kuitenkaan estää, ja kone tuli meilläkin ihmisen palvelukseen. Kutomateollisuutemme kävi tässä suhteessa ensimmäisenä. Suuria mullistuksia aikaansaapa höyrykone löysi niin ikään tiensä meille, ja ensimmäisiä tehdaslaitostemme palveluk-

¹ VOIONMAA: Tampereen historia, II osa, ss. 38—39.

² A. U. 1853 n:ot 13 ja 18. F. f., F. å HoMR, U. å HoMR, U. å S. E ja U. å S. osv. v. 1852.

sessä olleita höyrykoneita olivat Barkerin puuvillakehräämössä Turussa ja Littoisten verkatehtaassa Littoisissa olleet höyrykoneet.

Turku oli vanhastaan vilkas tehdaskaupunki. 1830-luvulla oli kaupungissa m.m. kaksi verkatehdasta, buldaanitehdas ja pari tupakkatehdasta.¹ 1840-luvulla syntyi tänne paljon uusia tehtaita, useimmat ulkomaalaisten aloitteesta ja heidän hallitsemiaan. V. 1852 oli kaupungissa jo 26 tehdasta, joista monet silloisiin oloihin nähden varsin huomattavia.

M e r e n k u l u s s a aikaansai höyrykone huomattavimman mullistuksen. V. 1836 aloitettiin säännöllinen höyrylaivaliike Tukholman ja Turun välillä,² mutta turkulaiset kauppiaat havittelivat oman höyrylaivayhtiön perustamista, ja jo seuraavana vuonna tulikin aikeesta tosi. Yhtiö hankki kaksi puusta rakennettua komeaa siipilaivaa, joista toinen, Lontoossa rakennettu, välitti liikennettä Helsinkiin, Rääveliin ja Pietariin, ja toinen, Turun veneveistämöllä rakennettu, Tukholmaan. Vähitellen hankittiin lisää laivoja, ja laivayhteys naapurimaihin ja oman maan rannikkokaupunkeihin tuli koko vilkkaaksi, mikä luonnollisesti oli omiaan elvyttämään kaupan käyntiä ja muita elinkeinoja.

K a u p a n k ä y n t i oli näihin aikoihin erittäin vilkasta. Kotimaassa se keskittyi etupäässä markkinakaupaksi. Mutta ettei kauppapuodeistakaan puute ollut, todistaa m.m. se, että Turussa v. 1852 oli 81 sekä koti- että ulkomaista kauppaa harjoittavaa rihkamakauppiasta, 2 kirjakauppiasta, 80 ruokatavarakauppiasta, 163 kauppaa käyvää porvaria, 51 suomalaista porvaria ja 193 kauppapalvelijaa.³ Vanhat kauppa- ja liikenneolot olivat vielä ennallaan, rautateitä kun ei ollut eikä liioin suurkaupunkeja, elinkeinovapaudesta puhumattakaan. Kaikki nämä seikat vaikuttivat, että markkinoista tuli kaupan-

¹ VOIONMAA: Tampereen historia, II osa, s. 94.

² A. U. 1836, n:o 24.

³ A. U. 1853, n:o 13.

teon pääasiallisin muoto, ja markkinoiden loisto aika sattui juuri tämän tutkielman käsittämään aikaan. Markkinat muodostuivat sekä kaupunkien että maaseudun elinehdoksi. Ne olivat melkein ainoat tilaisuudet, jolloin käsityöläinen saattoi kaupata valmisteitaan ja maalainen vaihtaa tavaransa kaupunkilaisten tuotteisiin, siirtomaantavaroihin ja rahaan.

Väkiluku.

Luonnollisesti Turun palo ei ollut vaikuttamatta kaupungin asukasluukuun.

Paloa seurannut hätä ja puute pakottivat monen lähtemään Turusta ja etsimään toimeentulonsa muualta. Kun sitten kaupunkia alettiin rakentaa uudelleen ja täällä ilmaantui työ- ja ansiomahdollisuuksia, alkoi tänne virrata uutta väkeä. V. 1836 eli Turun kaupungin uudestisyntymisvuonna saavutti asukasluku sen määrän, missä se palon puhjetessa oli ollut. Tämän jälkeen osoittaa asukasluku yhtämittaista kasvua, niin että se vuoteen 1853 tultaessa on noussut 14,528 henkeen.

T a u l u k k o n o 1.

Turun kaupungin asukasluku manttaalikirjojen mukaan.

Vuonna 1827 ..	11,940	asukasta	Vuonna 1841 ..	12,123	asukasta
„ 1828 ..	10,106	„	„ 1842 ..	12,002	„
„ 1829 ..	9,989	„	„ 1843 ..	12,076	„
„ 1830 ..	10,786	„	„ 1844 ..	12,090	„
„ 1831 ..	11,352	„	„ 1845 ..	12,312	„
„ 1832 ..	11,184	„	„ 1846 ..	12,544	„
„ 1833 ..	11,506	„	„ 1847 ..	12,654	„
„ 1834 ..	11,641	„	„ 1848 ..	12,699	„
„ 1835 ..	11,773	„	„ 1849 ..	12,797	„
„ 1836 ..	12,120	„	„ 1850 ..	13,063	„
„ 1837 ..	12,014	„	„ 1851 ..	13,427	„
„ 1838 ..	11,943	„	„ 1852 ..	13,762	„
„ 1839 ..	12,054	„	„ 1853 ..	14,528	„
„ 1840 ..	12,016	„			

Ulkomaalaiset Turussa vuosina
1827—1853.

Ulkomaalaiset tilastojen valossa.

Tutkielmaan Turun asujamistoon kuuluneista ulkomaalaisista Turun palon ja Itämaisen sodan välisenä aikana liittyy eräitä tilastotaulukkoja, jotka valaisevat ja selventävät heidän alamaisuussuhteitaan, lukumääräänsä, liikkuvaisuuttaan j.n.e., ja on nämä taulukot laadittu aineiston esittelyssä mainittujen korttien perusteella.¹

Sananen näiden tilastojen kokoonpanosta y.m. niitä koskevista seikoista. Ensinnäkin on huomattava, että jos joku kaupungissa asuva, vakituudessa työssä oleva ulkomaalainen on vain pistäytynyt muualla, on hänen poissaoloaan pidetty tilapäisluontoisena eikä sitä tilastoissa ole otettu huomioon. Samoin on menetelty, vaikka ulkomaalainen on poistunut kaupungista pitkäksikin aikaa, jos hän on jättänyt perheensä kaupunkiin. Liioin ei sellaista henkilöä, joka työnsä tai toimensa vuoksi on joutunut oleskelemaan jonkin aikaa toisella paikkakunnalla, ole käsitelty menneiden eikä tulleiden ulkomaalaisten taulukoissa.

Toisaalta taas on ollut paljon sellaisia tapauksia, jolloin sama ulkomaalainen on hyvinkin usein oleskellut kaupungissa, ja hänet on joka kerta täytynyt käsitellä uutena tulokkaana, syystä että hänellä ei ole ollut työpaikkaa kaupungissa, vaan hän on tullut tilapäiskäynnille, mitä hänen lyhytaikainen oleskelulupansakin todistaa. Hyvänä esimerkkinä tällaisista ”kulkijoista” mainittakoon instrumenttimaakari Hirsch, joka vv. 1846—1853 oleskeli kokonaista 14 eri kertaa Turussa.

Saapuneiden ulkomaalaisten tilastoihin on otettu, paitsi varsinaisia tulijoita, kaikki kaupungissa syntyneet ulkoma-

¹ Turun Yliopiston kirjastossa säilytetään koneellakirjoitettuna tämä tutkielma alkuperäisessä laajuudessa; siinä on 82 tilastotaulukkoa.

laiset ja kaikki ulkomaalaisten kanssa naimisiin menneet henkilöt. Menneiden ulkomaalaisten taulukkoihin taas on otettu, paitsi varsinaisia kaupungista muuttaneita muukalaisia, kaikki kaupungista karanneet tai karkoitettut, täällä kuolleet ja Suomen kansalaisiksi päässeet vierasmaalaiset. Niissä tapauksissa, joissa ulkomaalainen ilman minkäänlaista merkintää on jätetty pois kirjoista, on hänet merkitty poisuuttaneeksi sinä vuonna, jona hän viimeksi esiintyi ulkomaalaisten luette-loissa.¹

Turun asujamistoon vv. 1827—1853 kuuluneista ulkomaalaisista viipyi 13,2 % kaupungissa korkeintaan kolmisen viikkoa. Näiden "k a u t t a k u l k i j a i n" joukossa ovat taiteilijat ja liikemiehet valtavana enemmistönä. Tavallisesti he lunastivat oleskeluluvan joko 14 päiväksi tai 1 kuukaudeksi. Niin ikään tervehdyskänneille saapuneet muukalaiset viipyi-

¹ Kun kaikkia taulukoita ei ole voitu ottaa tähän painettuun esitykseen, on syytä edes lyhyesti mainita, mitä ne sisältävät. Taulukot n:o 2—44 antavat selvän ja havainnollisen käsityksen eri maitten alamaisten käynneistä Turussa, ja voidaanpa niiden perusteella, jos samanaikaisesti seurataan ammattitaulukkoa n:o 81 (tässä n:o 2, siv. 68), tehdä selviä johtopäätöksiä siitä, mitä varten muukalaiset tulivat Turkuun ja mitä täällä tekivät. Jos vielä verrataan vuosittain laadituista tilastoista n:o 45—71 tehtyä yhteenvetotaulukkoa n:o 72 (tässä n:o 4, siv. 70) siihen taulukkoon, jossa kunkin kaupungissa oleskelleen ulkomaalaisen käynti on otettu vain kerran huomioon, nim. taulukkoon n:o 73 (tässä n:o 3, siv. 69), tehdään sellainen mielenkiintoinen havainto, että kun yhteenvetotaulukossa mainitaan, että Turkuun tutkielman aikana on tullut kaiken kaikkiaan 2,358 miestä, 1,244 naista ja 707 lasta, niin jälkimmäisestä taulukosta käy selville, että kaupungissa on oleskellut 1,859 miestä, 999 naista ja 597 lasta. Ero on melkoinen ja johtuu siitä, että ensinmainitussa taulukossa on saman henkilön kaikki eri käynnit otettu huomioon, mutta jälkimmäisessä taulukossa on kukin kävijä käsitelty vain kerran.

Graafillisesta taulukosta n:o 74 (tässä n:o 5, siv. 71), joka on tehty elävöittämään taulukkoa n:o 72 (tässä n:o 4, siv. 70), nähdään, miten muukalaisten kaupunkiin tuloa osoittava käyrä vuosittain kulkee, ja taulukosta n:o 75 (tässä n:o 6, siv. 72) saadaan yhdellä silmäyksellä selville, mistä päin Eurooppaa muukalaiset vieraat tulivat.

Taulukko n:o 2 (n:o 81).

Ammattitaulukko.

Alamaisuus	Ammattilaisia		Palvelusväkeä		Taitteijoita		"Kommeljantit."		Liiketalalla		Virkam. y. m.		Turisteja			Naisia	Lapsia	Yhteensä		
	m.	n.	m.	n.	m.	n.	m.	n.	m.	n.	m.	n.	m.	n.	l.			m.	n.	l.
Englanti	17	—	1	—	—	—	2	—	1	—	1	1	—	—	—	7	13	22	8	13
Hollanti	—	—	—	—	—	—	—	—	4	—	1	—	—	—	—	2	3	5	2	3
Italia (valtiota ei ole mainittu)	3	—	2	—	4	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	1	3	10	1	3
Kirkkovaltio	—	—	—	—	—	—	1	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1	—
Lucca	3	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	4	3	1	4
Modena	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—
Parma	2	—	2	—	35	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	40	—	1
Sardinia	1	—	—	—	3	—	2	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	7	—	—
Itävalta	9	—	2	—	7	—	13	—	8	—	1	—	1	1	1	11	17	41	12	18
Norja	24	—	1	—	1	—	2	—	2	—	1	—	—	—	—	6	13	31	6	13
Puola	3	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	4	1	—
Krakova	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—
Ranska	1	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1	3	1	1
Ruotsi	864	63	140	348	133	49	7	—	107	5	49	15	59	68	40	278	371	1,359	826	411
Saksa (valtiota ei ole mainittu)	—	—	—	—	1	1	1	2	—	—	—	—	—	—	—	1	4	2	4	4
Anhalt-Dessau	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Anhalt-Bernburg	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	4	1	1	4
Baden	—	—	—	—	1	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1	1	1	1
Baijeri	7	—	—	—	1	—	1	—	2	—	1	—	—	—	—	2	4	12	2	4
Braunschweig	4	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	5	—	—
Bremen	7	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	—	7	2	—
Frankfurt am Main	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	1	1	—
Hampuri	10	—	2	1	6	—	1	—	11	—	3	1	1	—	—	9	10	34	11	10
Hannover	11	—	2	2	6	3	—	—	3	—	—	—	—	—	—	9	8	22	14	8
Hessen	1	—	—	—	—	—	2	—	—	—	—	—	—	—	—	1	2	3	1	2
Hessen-Darmstadt	1	—	1	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	4	3	1	4
Hessen-Kassel	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	1	2	1	1	2
Holstein	—	—	—	—	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	5	2	2	5
Lyypekki	1	—	1	—	3	—	—	—	6	—	—	—	—	—	—	3	1	11	3	1
Mecklenburg	8	—	2	—	—	—	—	—	4	—	—	—	—	—	—	—	—	14	—	—
Mecklenburg-Schwerin	2	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	3	—	1
Nassau	—	—	—	1	—	—	—	—	1	—	—	1	—	—	—	1	1	2	2	1
Oldenburg	—	—	2	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	3	—	—
Preussi	35	—	10	6	16	—	13	1	16	—	4	1	—	—	—	38	38	94	46	38
Reuss-Schleiz	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—
Sachsen-Coburg-Gotha	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—
Sachsen-Weimar	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—
Saksi	7	—	2	1	3	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	4	4	13	5	4
Schwartzburg	—	—	—	—	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	—	—
Slesvig-Holstein	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—
Württemberg	2	—	—	—	—	—	—	—	2	—	—	—	—	—	—	—	1	4	—	1
Sveitsi	2	—	—	1	1	—	1	—	—	—	1	2	—	—	—	3	8	5	6	8
Tanska	41	—	5	4	14	5	4	—	12	—	5	1	—	—	—	27	32	81	37	32
Yhteensä	1,069	63	176	364	245	60	55	3	182	5	69	21	63	69	41	414	556	1,859	999	597

Taulukko n:o 3 (n:o 73).

Taulukko osoittaa ulkomaalaisten käyntiä Turussa vv. 1827—1853, kunkin käynti otettuna vain kerran lukuun.

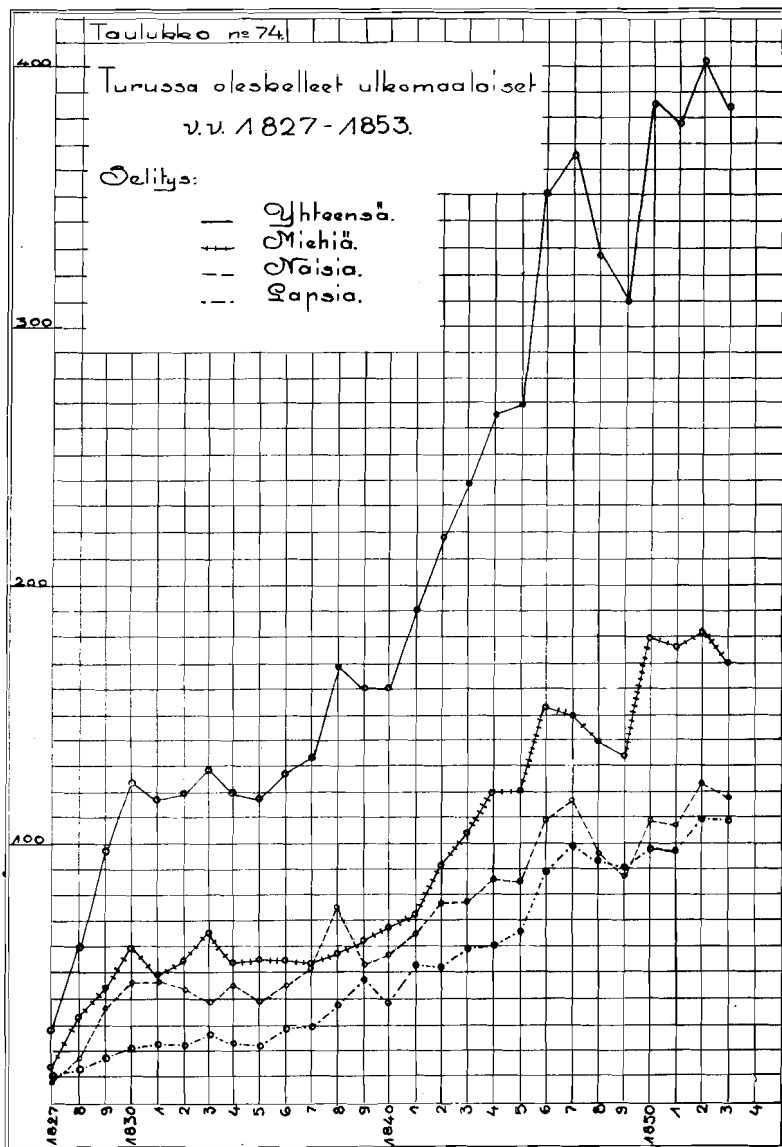
Alamaisuus	m.	n.	l.	Yht.
Englanti	22	8	13	43
Hollanti	5	2	3	10
Italia (valtiota ei mainittu)	10	1	3	14
Kirkkovaltio	1	1	—	2
Lucca	3	1	4	8
Modena	1	—	—	1
Parma	40	—	1	41
Sardinia	7	—	—	7
Itävalta	41	12	18	71
Norja	31	6	13	50
Puola	4	1	—	5
Krakova	1	—	—	1
Ranska	3	1	1	5
Ruotsi	1,359	826	411	2,596
Saksa (valtiota ei mainittu)	2	4	4	10
Anhalt-Dessau	1	—	—	1
Anhalt-Bernburg	1	1	4	6
Baden	1	1	1	3
Baijeri	12	2	4	18
Braunschweig	5	—	—	5
Bremen	7	2	—	9
Frankfurt am Main	1	1	—	2
Hampuri	34	11	10	55
Hannover	22	14	8	44
Hessen	3	1	2	6
Hessen-Darmstadt	3	1	4	8
Hessen-Kassel	1	1	2	4
Holstein	2	2	5	9
Lyypekki	11	3	1	15
Mecklenburg	14	—	—	14
Mecklenburg-Schwerin	3	—	1	4
Nassau	2	2	1	5
Oldenburg	3	—	—	3
Preussi	94	46	38	178
Reuss-Schleiz	1	—	—	1
Sachsen-Coburg-Gotha	1	—	—	1
Sachsen-Weimar	1	—	—	1
Saksi	13	5	4	22
Schwartzburg	2	—	—	2
Stesvig-Holstein	1	—	—	1
Württemberg	4	—	1	5
Sveitsi	5	6	8	19
Tanska	81	37	32	150
Yhteensä	1,859	999	597	3,455

Taulukko n:o 4 (n:o 72).

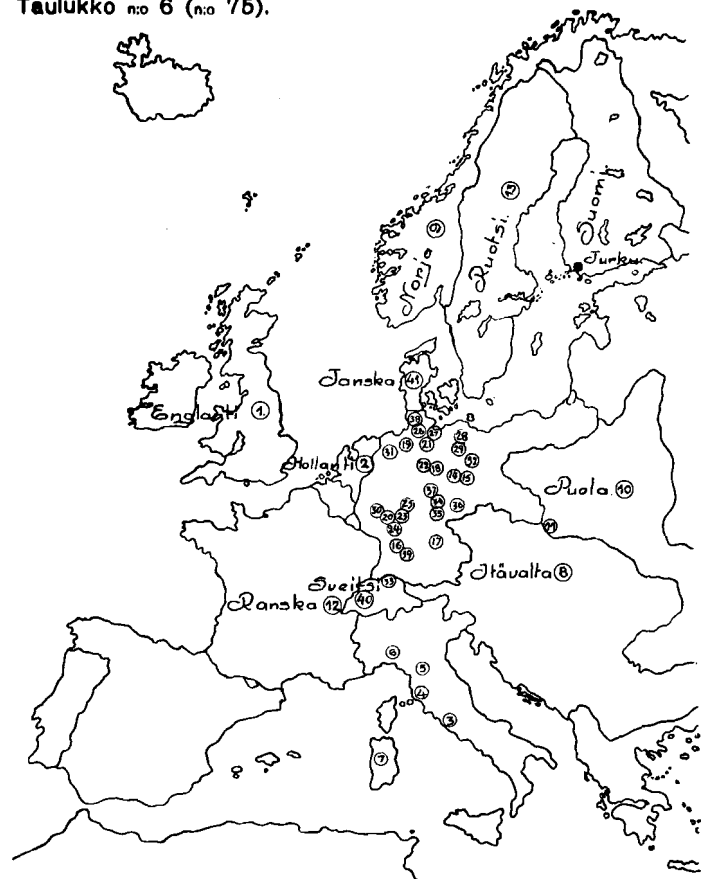
Vuosi	Ulkomaalaisia Turussa ^{1/1}			Vuoden kuluessa tuli			Vuoden kuluessa meni			Ulkomaalaisia Turussa ^{31/12}			Yht. ^{31/12}
	m.	n.	l.	m.	n.	l.	m.	n.	l.	m.	n.	l.	
1826	—	—	—	—	—	—	—	—	—	6	6	9	21
1827	6	6	9	7	1	1	1	—	—	12	7	10	29
1828	12	7	10	26	10	3	6	1	—	32	16	13	61
1829	32	16	13	20	22	4	7	3	—	45	35	17	97
1830	45	35	17	36	19	4	23	9	—	58	45	21	124
1831	58	45	21	57	31	18	67	30	16	48	46	23	117
1832	48	46	23	62	26	13	56	29	13	54	43	23	120
1833	54	43	23	46	25	10	36	29	7	64	39	26	129
1834	64	39	26	53	36	9	65	31	11	52	44	24	120
1835	52	44	24	57	29	21	55	34	22	54	39	23	116
1836	54	39	23	69	35	15	70	29	10	53	45	28	126
1837	53	45	28	66	38	19	67	32	17	52	51	30	133
1838	52	51	30	77	63	19	73	39	12	56	75	37	168
1839	56	75	37	104	48	42	99	70	33	61	53	46	160
1840	61	53	46	95	57	22	90	54	30	66	56	38	160
1841	66	56	38	95	47	31	89	39	17	72	64	52	188
1842	72	64	52	92	51	22	73	39	23	91	76	51	218
1843	91	76	51	125	73	42	112	73	35	104	76	58	238
1844	104	76	58	124	52	29	108	43	27	120	85	60	265
1845	120	85	60	119	65	33	119	66	28	120	84	65	269
1846	120	84	65	159	79	63	126	55	39	153	108	89	350
1847	153	108	89	147	69	44	150	61	34	150	116	99	365
1848	150	116	99	112	44	33	123	65	39	139	95	93	327
1849	139	95	93	93	45	42	98	54	45	134	86	90	310
1850	134	86	90	143	72	36	97	49	29	180	109	97	386
1851	180	109	97	150	79	51	154	82	52	176	106	96	378
1852	176	106	96	117	68	51	112	51	38	181	123	109	413
1853	181	123	109	107	60	30	118	65	31	170	118	108	396
				2,358	1,244	707	2,194	1,132	608				

vät yleensä vain viikon, pari. Mutta viipyipä moni muukalainen Turussa vuosikausiakin. Tällaisia vähintään 4 vuotta kaupungissa oleskelleita muukalaisia oli näinä vuosina 7,9 %. Kuolevaisuutta osoittavasta taulukosta nähdään, että 2,4 % Turussa oleskelleista muukalaisista kuoli täällä, useimmat niihin aikoihin maassamme raivonneeseen koleraan. Silloin tällöin sattui, että joku ulkomaalainen k a r k a s i kaupungista, s.o. poistui ilman lupaa, ja väliin täytyi joku muukalainen passittaa kotimaahansa epäsiiveillisen elä-

Taulukko n:o 5 (n:o 74).

Taulukko n:o 6 (n:o 75).

SELITYS:

1. Englanti	43	henkilöä
2. Hollanti	10	" "
Italia	14	" "
3. Kirkkovaltio	2	" "
4. Lucca	8	" "
5. Modena	1	" "
6. Parma	41	" "
7. Sardinia	7	" "
8. Itävalta	71	" "
9. Norja	50	" "
10. Puola	5	" "
11. Krakova	1	" "
12. Ranska	5	" "
13. Ruotsi	2596	" "
Saksa	10	" "
14. Anhalt-Dessau	1	" "
15. Anhalt-Bernburg	6	" "
16. Baden	3	" "
17. Baijeri	18	" "
18. Braunschweig	5	" "
19. Bremen	9	" "
20. Frankfurt am Main	2	" "
21. Hampuri	55	" "
22. Hannover	44	" "
23. Hessen	6	" "
24. Hessen-Darmstadt	8	" "
25. Hessen-Kassel	4	" "
26. Holstein	9	" "
27. Lyypekki	15	" "
28. Mecklenburg	14	" "
29. Mecklenburg-Schwerin	4	" "
30. Nassau	5	" "
31. Oldenburg	3	" "
32. Preussi	178	" "
33. Reuss-Schleiz	1	" "
34. Sachsen-Coburg-Gotha	1	" "
35. Sachsen-Weimar	1	" "
36. Saksi	22	" "
37. Schwartzburg	2	" "
38. Slesvig-Holstein	1	" "
39. Württemberg	5	" "
40. Sveitsi	19	" "
41. Tanska	150	" "

män tai jonkin muun syyn vuoksi. Tällaisten kaupungista karkoitettujen lukumäärä supistuu 36:een, mikä ei suinkaan ole paljon, kun otetaan huomioon, että muukalaisten joukossa täytyi olla paljon sellaista ainesta, joka etsi seikkailuja ja vaihteluja tai jonka olo kotimaassa oli alkanut tuntua epämukavalta.

Ulkomaalaisten osuus turkulaisessa elämässä.

Kysymykseen, mitä Turkuun tulleet ulkomaalaiset olivat, antaa vastauksen ammattitaulukko n:o 2. Miesten ammatti on ollut joko merkitty suoraan asiakirjoihin tai on muuten saatu selville. Naisiin nähden on huomattava, että ellei naiselle ole asiakirjoihin merkitty mitään ammattia, on hänet sisällytetty ryhmään "naisia", johon on viety myös kaikki aviovaimot sekä ne naiset, jotka ovat oleskelleet pitkän aikaa jonkun sukulaisensa tai tuttavansa luona ja joitten oleskelua ei ole voitu pitää vierailuna.

Lapset esiintyvät vain kahdessa ryhmässä, turistien ja lasten. Varmaa on, että heitä olisi voitu viedä muihinkin ryhmiin, jos asianomaisten iät olisivat olleet tiedossa. Ikämerkinät alkavat vasta v. 1847, joten yhtenäisyyden saavuttamiseksi on ollut pakko menetellä siten, että jos tulijalla on ollut jokin ammatti tai toimi, niin hänet yksinkertaisesti on viety k.o. ammatin ryhmään hänen iästään sen enempää välittämättä.

Ammattilaisten ryhmä on kaikkia muita ryhmiä huomattavasti suurempi, mikä onkin varsin luonnollista. Turkuun tulleista miespuolisista ulkomaalaisista oli 57,5 % ammattilaisia. Kaupunkiin tuli kaiken kaikkiaan 114 eri ammatin edustajaa, ja eniten heitä tuli vanhasta emämaastamme, Ruotsista. Jonkin ammatin edustajia saattoi saapua Turkuun runsaastikin, mutta milloinkaan ei heitä ollut tungokseen asti,

sillä useimmat siirtyivät pois jo tulovuonna, toiset sitä seuraavana ja vain harvat jäivät pitemmäksi aikaa. Varsinkin Helsinki ja Pietari näyttävät olleen työnhaussa liikuskelevien ammattilaisten mieluisia siirtymispaikkoja.

Ammattilaisista oleskeli Turussa eniten räätälejä, joista muutamat pyrkivät Suomen alamaisiksi ja saivat oikeuden harjoittaa ammattiaan kaupungissa. Puuseppiä kävi niin ikään melko runsaasti. Perustipa eräs heistä, ruotsalainen M. J. Cronwall, huonekalutehtaan Turkuun. Kupariseppiä, maalareita, koneenkäyttäjiä, suutareita, kaluseppiä, kirjansitojia, kulta-, hopea- ja juveliseppiä sekä värjäreitä oleskeli tuon tuostakin kaupungissa työnhaussa. Vain ani harvat heistä pyrkivät Suomen alamaisiksi ja saivat valtakirjan ammatinsa harjoittamista varten. Satulaseppiä, instrumenttimaakareita, puutarhureita, turkkureita, peltiseppiä, sorvareita, nuohoojia, tynnyrintekijöitä, kultaajia — kaikkia noita ammattilaisia oleskeli Turussa nyt puheena olevana aikana. Jos jonkun heistä onnistui saada pysyvä jalansija kaupungissa, niin tavallisesti hänen työpajastaan tuli samaa ammattia harjoittavien muukalaisten ensimmäinen työpaikka. Verankutojista ansaitsee tulla mainituksi ruotsalainen Gustaf Nilsson, joka ensin työskenteli P. J. Gylichin verkatehtaassa ja pääsi sitten sen johtajaksi ja osakkaaksi. Kun Gylichin tehdas joutui tulen saaliiksi v. 1843, oli Turku aivan ilman verkatehdasta. Nilsson käytti silloin tilaisuutta hyväkseen, hankki itselleen lupakirjan verkatehtaan perustamista varten v. 1845 ja sai yleisistä varoista 3,000 hopearuplan lainan tehtaansa kuntoonlaittamista varten. Tehdas valmisti vuosittain keskimäärin 1,000 kyynärää verkkaa, 600 kyynärää boita ja 50—60 peitehuopaa. Vuotuisen tuotannon arvo nousi keskimäärin 2,000 hopearuplaan ja työmiesten luku 13:een.¹

Mekaanikkojen lukuisasta joukosta kohoavat muita korkeammalle skotlantilainen Dawid Cowie ja englantilainen

¹ F.f. 1846—1852, F. å HR. 1845—1851, F. å HoMR. 1852—1853.

John Barker. Edellinen perusti v. 1842 yhdessä ruotsalaisen Anders Th. Ericssonin kanssa yleisistä varoista lainaksi saamallaan 18,000 hopearuplalla Turun valimon ja mekaanisen verstaan, joka pari vuotta myöhemmin aloitti toimintansa. Tehtaan koneet kävivät 6-hevosvoimaisella höyrykoneella ja tehtaassa oli työssä keskimäärin 84 henkeä, niistä neljäsosa ulkomaalaisia. Tehtaan vuotuinen tuotanto nousi keskimäärin 11,000 hopearuplaan.¹

Puuvillateollisuus pääsi meillä alkuun ulkomaalaisten ammattimiesten aloitteesta. Englanti oli koneittensa avulla kohonnut hallitsevaan asemaan kutomateollisuuden alalla ja sieltä Turkukin oppimestarinsa sai. John Barker siirtyi Turkuun v. 1843 Tampereelta Finlayson & Co:n palveluksesta mielessään suuret tuumat, jotka hän myös toteutti. Hänestä tuli nykyisen Ab. John Barker Oy:n perustaja. Tulovuonna Barker sai oikeuden perustaa kaupunkiin puuvillakehityksen. Hänelle annettiin yleisistä varoista 20,000 hopearuplan suuruinen laina tehtaan perustamiskustannuksia varten.² Aurajoen rannalle rakennettuun 3-kerroksiseen kivitukseen sijoitti Barker koneensa, joiden käyttövoima saatiin Ericsson & Cowiella rakennetusta 12-hevosvoimaisesta höyrykoneesta, joka oli maassamme ensimmäisiä tehdaslaitosten palvelukseen otettuja höyrykoneita. V. 1846 pantiin tehdas käyntiin, ja niin alkoi pumpulilangan valmistus. Ensimmäisenä vuonna oli tehtaassa työssä 36 työntekijää, vuotuinen valmistus oli 20,000 naulaa pumpulilankaa ja tuotannon arvo 6,000 hopearuplaa. V. 1851 tehdas sai kaasuväläistuksen³ ja paria vuotta myöhemmin hankittiin uusi 25-hevosvoimainen höyrykone. Työntekijäin lukumäärä nousi silloin yli 50, vuotuinen valmistus lähes 60,000 naulaan ja tuotannon arvo

¹ F.f. 1842—1844, 1846—1852, F. å HR. 1845—1851, F. å HoMR. 1852—1853. F. ö. U. 1844—1846, 1849, 1850—1853.

² F.f. 1844, 1846—1852, F. å HR. 1845—1851, F. å HoMR. 1852—1853.

³ Å. U. 1851, n:o 18.

sillä useimmat siirtyivät pois jo tulovuonna, toiset sitä seuraavana ja vain harvat jäivät pitemmäksi aikaa. Varsinkin Helsinki ja Pietari näyttävät olleen työnhaussa liikuskelevien ammattilaisten mieluisia siirtymispaikkoja.

Ammattilaisista oleskeli Turussa eniten räätälejä, joista muutamat pyrkivät Suomen alamaisiksi ja saivat oikeuden harjoittaa ammattiaan kaupungissa. Puuseppiä kävi niin ikään melko runsaasti. Perustipa eräs heistä, ruotsalainen M. J. Cronwall, huonekalutehtaan Turkuun. Kupariseppiä, maalareita, koneenkäyttäjiä, suutareita, kaluseppiä, kirjansitojia, kulta-, hopea- ja juveliseppiä sekä värjäreitä oleskeli tuon tuostakin kaupungissa työnhaussa. Vain ani harvat heistä pyrkivät Suomen alamaisiksi ja saivat valtakirjan ammatinsa harjoittamista varten. Satulaseppiä, instrumenttimaakareita, puutarhureita, turkkureita, peltiseppiä, sorvareita, nuohoojia, tynnyrintekijöitä, kultaajia — kaikkia noita ammattilaisia oleskeli Turussa nyt puheena olevana aikana. Jos jonkun heistä onnistui saada pysyvä jalansija kaupungissa, niin tavallisesti hänen työpajastaan tuli samaa ammattia harjoittavien muukalaisten ensimmäinen työpaikka. Verankutojista ansaitsee tulla mainituksi ruotsalainen Gustaf Nilsson, joka ensin työskenteli P. J. Gylichin verkatehtaassa ja pääsi sitten sen johtajaksi ja osakkaaksi. Kun Gylichin tehdas joutui tulen saaliiksi v. 1843, oli Turku aivan ilman verkatehdasta. Nilsson käytti silloin tilaisuutta hyväkseen, hankki itselleen lupakirjan verkatehtaan perustamista varten v. 1845 ja sai yleisistä varoista 3,000 hopearuplan lainan tehtaansa kuntoonlaittamista varten. Tehdas valmisti vuosittain keskimäärin 1,000 kyynärää verkkaa, 600 kyynärää boita ja 50—60 peitehuopaa. Vuotuisen tuotannon arvo nousi keskimäärin 2,000 hopearuplaan ja työmiesten luku 13:een.¹

Mekaanikkojen lukuisasta joukosta kohoavat muita korkeammalle skotlantilainen Dawid Cowie ja englantilainen

¹ F.f. 1846—1852, F. å HR. 1845—1851, F. å HoMR. 1852—1853.

John Barker. Edellinen perusti v. 1842 yhdessä ruotsalaisen Anders Th. Ericssonin kanssa yleisistä varoista lainaksi saamallaan 18,000 hopearuplalla Turun valimon ja mekaanisen verstaan, joka pari vuotta myöhemmin aloitti toimintansa. Tehtaan koneet kävivät 6-hevosvoimaisella höyrykoneella ja tehtaassa oli työssä keskimäärin 84 henkeä, niistä neljäsosa ulkomaalaisia. Tehtaan vuotuinen tuotanto nousi keskimäärin 11,000 hopearuplaan.¹

Puuvillateollisuus pääsi meillä alkuun ulkomaalaisten ammattimiesten aloitteesta. Englanti oli koneittensa avulla kohonnut hallitsevaan asemaan kutomateollisuuden alalla ja sieltä Turkuun oppimestarinsa sai. John Barker siirtyi Turkuun v. 1843 Tampereelta Finlayson & Co:n palveluksesta mielessään suuret tuumat, jotka hän myös toteutti. Hänestä tuli nykyisen Ab. John Barker Oy:n perustaja. Tulovuonnaan Barker sai oikeuden perustaa kaupunkiin puuvillakehäämön. Hänelle annettiin yleisistä varoista 20,000 hopearuplan suuruinen laina tehtaan perustamiskustannuksia varten.² Aurajoen rannalle rakennettuun 3-kerroksiseen kivitukseen sijoitti Barker koneensa, joiden käyttövoima saatiin Ericsson & Cowiella rakennetusta 12-hevosvoimaisesta höyrykoneesta, joka oli maassamme ensimmäisiä tehdaslaitosten palvelukseen otettuja höyrykoneita. V. 1846 pantiin tehdas käyntiin, ja niin alkoi pumpulilangan valmistus. Ensimmäisenä vuonna oli tehtaassa työssä 36 työntekijää, vuotuinen valmistus oli 20,000 naulaa pumpulilankaa ja tuotannon arvo 6,000 hopearuplaa. V. 1851 tehdas sai kaasuväläistuksen³ ja paria vuotta myöhemmin hankittiin uusi 25-hevosvoimainen höyrykone. Työntekijöiden lukumäärä nousi silloin yli 50, vuotuinen valmistus lähes 60,000 naulaan ja tuotannon arvo

¹ F.f. 1842—1844, 1846—1852, F. å HR. 1845—1851, F. å HoMR. 1852—1853. F. ö. U. 1844—1846, 1849, 1850—1853.

² F.f. 1844, 1846—1852, F. å HR. 1845—1851, F. å HoMR. 1852—1853.

³ A. U. 1851, n:o 18.

16—17,000 hopearuplaan. Tehtaassa oli yleensä vähän ulkomaalaisia, sillä Barker piti työssä enimmäkseen suomalaisia ja etupäässä alaikäisiä.

Turku oli vanhastaan tupakkateollisuuden pääpaikka Suomessa. Mutta 1800-luvun kolmannella vuosikymmenellä oli havaittavissa tavatonta taantumista. Ruotsi oli näet alkanut kilpailla Turun kanssa, ja kun kaupungin entiset suuret tupakkapellot olivat hävinneet, niin tuli vielä raaka-aineestakin puute. 1840-luvulla tapahtui tässä suhteessa muutos, ja Turun vanha maine alkoi elpyä, mutta johtava asema kaupungin tupakkateollisuuden alalla siirtyi vierasmaalaisten käsiin. V. 1845 muutti Turkuun "Geflen vaakunasta" tunnetun tupakkatehtailijan poika Pehr Cerelius Rettig, joka perusti kaupunkiin tupakkatehtaan.¹ P. C. Rettig & Comp. ei suinkaan ollut vähäpätöinen kilpailija, ja heti alusta alkaen se otti maamme tupakkateollisuudessa sen johtoaseman, joka sillä vieläkin on. Ensimmäisenä vuonna oli työntekijäin luku 28, niistä ulkomaalaisia 8, tuotannon arvo nousi 18,400 hopearuplaan ja valmistus 90,600 naulaan tupakkaa ja 4,600 naulaan nuuskaa. Vuonna 1853 oli työntekijöitä 54, joista 10 ulkomaalaista, vuotuinen valmistus oli 296,900 naulaa tupakkaa, 16,700 naulaa nuuskaa ja 320,000 kpl. sikareja ja tuotannon arvo 51,500 hopearuplaa.

Paitsi Rettigiä, tuli Turkuun toinenkin ulkomaalainen tupakkatehtailija, nimittäin Chr. D. Kröger, jonka tehdas alkoi toimintansa v:n 1850 lopulla. Tämän tehtaan suuruus käy ilmi m.m. siitä, että siinä v. 1853 oli työssä 77 työntekijää, joista ulkomaalaisia 15, vuosituotannon arvo oli 35,500 hopearuplaa ja valmistus 1,307,500 kpl. sikareja, 116,100 naulaa tupakkaa ja 7,500 naulaa nuuskaa. — Näissä ulkomaalaisten omistamissa tupakkatehtaissa työskentelevät ulkomaalaiset eivät nyt puheena olevana aikana yleensä muuttaneet työpaikkaa.²

¹ F.f. 1846—1852, F. å HR. 1846—1851, F. å HoMR. 1852—1853.

² F. ö. U. 1853.

Missä kaikissa tehtaissa ulkomaalaisia ammattilaisia työskenteli, on turhaa luetella, sillä voimme yksinkertaisesti todeta, että heitä oli kaikissa kaupungin tehtaissa ja melkein kaikissa työpaikoissa.

Ammattilaisten ryhmää lähinnä suurin ryhmä on palvelusväen ryhmä, johon kuuluu 540 henkeä, joista miehiä 176 ja naisia 364. Miehet palvelivat etupäässä ravintoloissa ja hotelleissa kokkeina, viinureina, eteisvartijoina, lähetteinä ja kamaripalvelijoina, ja ilmeisesti he sopivatkin näihin tehtäviin paremmin kuin kankeaniskaiset ja -luontoiset suomalaiset. Naispuolista palvelusväkeä oli kolmea lajia: ”piian”, ”jungfrun” ja ”mamsellin” nimellä kulkevia. ”Jungfrut” saivat jonkin verran parempia paikkoja kuin ”piiat”, mutta parhaat paikat kuuluivat ”mamselleille”, joita tosin tavataan myös ravintoloissa ja tavallisissa porvarisperheissä.

Taiteilijain ryhmässä ovat valtavana enemmistönä näyttelijät ja näyttelijättäret. Seuranäyttämöt olivat näihin aikoihin yhteiskunnan korkeimman luokan suosittu huvittelumuoto, mutta varsinainen näytteleminen suurelle yleisölle jäi kotoisten näyttämövoimien puutteessa ulkomaalaisten tehtäväksi. Varsinkin ruotsinmaalaiset olivat innokkaita vierailemaan maassamme, ilmeisesti lyhyen matkan ja hyvien tulojen houkuttelemina. Pariin sataan nousee tänä aikana Turussa oleskelleiden ulkomaalaisten näyttämötaiteilijain luku.

1830-luvulla hallitsi Turun teatterimaailmaa ruotsalainen C. W. Westerlund. Hänen kiertuettaan seurasivat Torsslowin, Delandien, Stjernströmin, Hesslerin, Roosin y.m. kiertueet, ja vain ani harvana vuotena oli Turku ilman teatteria. Pistäytyipä Tukholmasta joskus joko kuninkaallisen teatterin tai uuden ruotsalaisen teatterin näyttelijöitä vierailunäytöksiä antamassa Turussa. Vuosi 1836 oli merkkipuosi Turun teatterielämän historiassa, sillä silloin oli turkulaisilla kunnia nähdä teatterinsa palkeilla Ruotsin näyttämötaiteen kuningatatar Emilie Höggvist.

Alkuaikoina olivat teatterikiertueiden esitykset usein taiteellisesti ala-arvoisia. Samana iltana voitiin yleisölle tarjota sekä tragediä että komedia ja kolmantena numerona jokin pantomiini tai voimisteluesitys. Aikaa myöten esitykset paranivat, ohjelmaan tuli etevien näytelmäkirjailijain kappaleita ja esittäjät alkoivat olla tehtävänsä tasalla. Alussa näyteltiin Kupittaaan Kaivosalongissa, jossa sääsuhteet tekivät näyttelemisen mahdolliseksi vain lämpimänä vuodenaikana. Kun sitten v. 1834 saatiin teatteritalo, niin tämä epäkohta korjaantui. Teatterikiertueita tervehdittiin suurella ilolla ja ihastuksella ja yleensä niiden esityksiin oltiin hyvin tyytyväisiä, toivathan ne tervetullutta vaihtelua turkulaisten muuten yksitoikkoiseen elämään.

Moni esiintyjä niitti Turussa mainetta ja kunniaa, mutta ettei kaikkien polku yhtä ruusuinen ollut, todistaa m.m. sekin, että eräs näyttelijä vaihtoi täällä roolivihkonsa tilikirjoihin ja muuan toinen Thalian pappi ryhtyi — satulasepäksi.¹

Turun soitannollinen elämä oli palon johdosta lamautunut, kuten niin monet muutkin harrastukset. V. 1843 heräsi turkulaisissa uuden soitannollisen seuran tarve niin voimakkaana henkiin, että aikeesta tuli tosi vielä samana vuonna. Asian lämmin ystävä ja kannattaja oli kaupungin orkesterin johtaja, glückstadtilainen Conrad Greve, joka yhdessä ruotsalaisen mamselli Möllerin kanssa oli seuran kannattavimpia voimia. Greve opetti myös kaupungin musiikkiopistossa, jossa vaikuttivat m.m. saksalaiset soittotaitelijat Johan Strunck, Gotthard Derlien ja Carl Zeller. Greve oli Turun musiikkielämän elvyttäjä, sen sielu. Hänen antamansa konsertit herättivät suurta ihastusta ja hänen sävellyksensä niin ikään. Vahinko vain, että kuolema katkaisi hänen elämänsä inhimillisesti katsoen liian aikaisin. — Ruotsalainen musiikkitirehtööri Georg Günther antoi kaupungissa useita konsertteja ja järjesti miellyttäviä musikaalisia illanviettoja.

¹ K.l.: Carl Richman, Johan Kihlstrand.

Lauluharrastusta kaupungissa ylläpiti tuomiokirkon urkuri Carl Möller,¹ joka omisti Kärämäessä muutaman vuoden ajan musikaalisen instrumenttitehtaan, jossa valmistettiin etupäässä pianinoja.² Vielä mainittakoon hampurilainen laulaja Johan Reithmeijer, joka lumosi turkulaiset laulullaan.

Kuvaamataiteitten alalla ulkomaalaiset taiteilijat näyttelivät maassamme noihin aikoihin huomattavaa osaa. Turkulaisten innostus oli suuri, kun ruotsalainen taidemaalari Johan Z. Blackstadius v. 1844 muutti kaupunkiin ja oleskeli täällä kuutisen vuotta. Hänen käsialaansa ovat monet maaseutukirkkojemme alttaritaulut, ja erikoisesti ansaitsee hän tulla mainituksi sen vuoksi, että hän tiettävästi on ensimmäinen taidemaalari, joka tauluissaan on käsitellyt Kalevala-aiheita.³

Vuotta myöhemmin saapui Turkuun kuninkaallinen hovi-maalari R. W. Ekman. Ekman on oikeastaan suomalainen, Uudenkaupungin poikia, mutta Ruotsiin siirryttyään tullut Ruotsin alamaiseksi. Palattuaan kotimaahansa takaisin hän siis aluksi joutui ulkomaalaisten kirjoihin ja niin ollen on tässä tutkielmassa muukalaisten joukossa. Syynä Ekmanin Turkuun tuloon oli tuomiokirkon koristaminen freskomaalauksilla, minkä työn hän suorittikin vv:na 1850—1854. Ekman vaikutti sangen voimakkaasti taide-elämän ja taiteen arvon kohottamiseksi maassamme. Hän sai osakseen aikalaistensa jakamattoman ihailun: ylistyssanoja ei säästetty, kun hänestä oli kysymys. Ilmeisesti Blackstadiukselta saamansa herätteen vaikutuksesta Ekman suuntasi siveltimensä maamme historiaa, kansaa ja luontoa kuvaamaan. Yhdessä turkulaisen maalari-mestari C. G. Söderstrandin kanssa hän perusti Turkuun maamme ensimmäisen piirustuskoulun.

Erikoisen ryhmän Turussa oleskelleiden ulkomaalaisten joukossa muodostivat n. s. komeljan t t a r i t. Alku-

¹ Å. U. 1838, n:o 4. PINELLO: Små Berättelser, II osa.

² F.f. 1846—1851, F. å HR. 1845—1851.

³ WENNERVIRTA: Suomen taide, s. 283.

aikoina ei turkulaisilla ollut suurtakaan valinnan varaa huvituksiinsa nähden, minkä tähden ulkomaalaiset taiturit olivat hyvinkin tervetulleita, eivätkä he myöhempinäkin aikoina merkitystään menettäneet, vaikka silloin oli jo arvokkaitakin huvittelutilaisuuksia tarjolla. Varsinkaan markkina-aikoina ei ollut puute ilveilijöistä, taideratsastajista, nuorallatanssijoista ja voimistelijoista. Eläinnäyttelyissä saatiin seurata jännittäviä eläinten välisiä taisteluja, kosmoraamoissa ihailla kaukaisia maita ja kaupunkeja, vahakabineteissa ja "elävien kuvien akatemioissa"¹ katseltiin ulkomaalaisten mekaanikkojen ihmeellisiä esityksiä. Olipa komeljanttarien joukossa eräs kuuluisuuskin, nim. itävaltalainen Rappo, Euroopan Herkules, joka suurella menestyksellä esitti hirvittäviä ruumiinvoimiaan.²

Usein oleskeli kaupungissa ulkomaalaisia kauppiaita ja tehtailijoita *liikeasioissa*. Kauppa-asiamiehiä ja kirjanpitäjiä eli "puukhollareita" liikuskelehti isäntiensä asioilla. Aina silloin tällöin jäi heistä joku kaupunkiin ryhtyen kirjanpitäjäksi jollekin turkulaiselle kauppiaalle tai perustaen oman liikkeen tai tehtaan, kuten ruotsalainen N. J. Sundahl, jolla oli Turussa talikynttilä- ja saippuatehdas.³

Turkuun siirtyneistä ulkomaalaisista yksityishenkilöistä ansaitsee erikoisesti tulla mainituksi Ruotsin entinen valtiosihteeri Lars Arnell, joka Turun palon vuonna saapui kaupunkiin, jouduttuaan kotimaassaan uhkapelin ja epäilyttävien liiketoimiensa vuoksi vararikkoon ja menetettyään siten korkean virkansa. V. 1830 hänet otettiin Suomen alamaiseksi. Samana vuonna hän sai haltuunsa Hjeltin kirja-kaupan ja ryhtyi Åbo Underrättelser-lehden toimittajaksi. Ennen pitkää hän sai erittäin keskeisen aseman kaupungissa monipuolisten tietojensa ja etevien diplomaattisten lahjojensa perusteella. Suurimman palveluksensa Suomen hyväksi

¹ Å. U. 1851, n:o 65.

² Å. U. 1844, n:o 92.

³ F.f. 1852, F. å HoMR. 1852—1853.

teki Arnell ollessaan Suomen Talousseuran sihteerinä. Hän antautui työhönsä innolla ja sillä koulitulla valtioviisaudella, jonka hän kotimaassaan oli hankkinut, onnistui hänen kohottaa Suomen Talousseura siitä rappiotilasta, johon se oli vajonnut. Hänen toimestaan perustettiin myös Mustialan maanviljelysopisto. Talousseuran sihteerinä ollessaan nautti Arnell rajatonta luottamusta ja oli tyystin vailla kaikkea valvontaa. Tästä oli seurauksena, että kun Arnell pyysi eroa virastaan korkean ikänsä vuoksi ja hänen huostaansa uskottuja rahastoja tarkastettiin, havaittiin niissä vajauksia. Arnellille myönnettiin ero eikä seura, kiitollisena hänen sille tekemistään monista palveluksista, nostanut syytettä häntä vastaan, vaan kattoi vaillit.

Opettajattarina ja opettajina oli paljon ulkomaalaisia. "Mamsellit" ja "fröökynät" varsinkin olivat kotiopettajattarina suosittuja ja moni heistä piti yksityistä kouluaikin "parempien ihmisten" lapsille.¹ Kielä ja musiikkia muukalaiset tavallisimmin turkulaisille opettivat, joko yksityistunteja antamalla tai opettajina kaupungin kouluissa.

Varsinaisia turisteja on vain jokunen tutkimuksen kohteena olevien muukalaisten joukossa, mutta tervehdyskänneillä olevia sen sijaan melko runsaasti. Viimeksimainittuihin kuuluu sellaisia huomattavia henkilöitä kuin esim. kreivitär Anna Horn, vapaaherratar Stjernblad, vapaaherrat Victor ja Carl von Willebrand, maaherra von Törne, kreivi Arvid Horn, hovimarsalkat J. F. Aminoff ja Claes Fleming, monia muita suuruuksia mainitsematta.

Eipä liene kovinkaan vaikea sanoa, miksi muukalaiset yleensä tulivat Turkuun: työtä, työtä he täältä etsivät. Monella oli työpaikka tiedossa jo kaupunkiin tullessaan, mutta enemmistö uskalsi Turkuun hyvään onneensa ja taitoonsa luottaen. Kaikille ei luonnollisesti riittänyt

---

¹ A. U. 1836, n:o 48.

työtä, ja niinpä moni joutui heti jatkamaan matkaansa. Eikäpä aina saatavissa ollut työ ollut juuri sitä, mihin asianomainen oli perehtynyt, mutta joustavasti muukalaiset mukautuivat toisiinkin ammatteihin. Niinpä tavataan esim. kirjanpitäjiä näyttelijöinä, mylläreinä tai posetiivinsoittajina, luutnantti vaihtaa miekkansa hanhensulkaan, posetiivinsoittaja esiintyy kemistinä, renki tarjoilijana, (linnoitus-) konduktööri tanssinopettajana, parturi kirurgina, eikäpä suutarikaan näy pysyvän lestissään, vaan ryhtyy lasisepäksi.¹

Saattoipa joku muukalainen saapua kaupunkiin vallan muussakin kuin ansio- tai vierailutarkoituksessa: hän tuli opiskelemaan meri- tai kauppakouluun, hänellä oli hoidettavanaan jokin oikeus- tai perintöasia tai hän tuli hoidettavaksi kuuluisaan Kupittaaan vesiparantolaan. Väliin joutui muukalainen vasten tahtoaan oleskelemaan Turussa, esim. odotellessaan laivakulun alkamista, potiessaan matkarahojen puutetta tai ollessaan haaksirikon vuoksi pakotettu etsimään turvaa kaupungista.²

Tavallisesti siirtyivät naiset kaupunkiin, mikäli he eivät olleet "itsenäisiä" naisia, miestensä mukana tai heidän kutsuminaan. Mutta moni ulkomaalainen nainen uskalsi vieraalle maalle mieltietyensä kutsumana avioliittolupaukseen luottaen, joskin he valitettavasti usein pettyivät toiveissaan.

Muukalaisia saapui tavallisesti toukokuussa laivakulun alkaessa ja heidän tuloaan kesti sitten aina laivakulun loppuun, loka-marraskuuhun saakka. Varsinaiset kesäkuukaudet olivat luonnollisesti vilkkaimmat. Talvisaikaan saapui vain joku yksinäinen muukalainen kaupunkiin, mikäli ei teatteri-kiertue ollut liikkeellä.

Kysymykseen, minkä ikäisiä Turussa oleskelleet muukalaiset yleensä olivat, on vaikea antaa tarkkaa vas-

¹ K.l.: J. Hoffman, P. J. Falck, A. V. Bodecker, Nils Bolin, G. V. Bladin, N. Rondell, C. F. Stockman, J. G. Fischer, N. P. Westling.

² K.l.: Edvard Hernmark, H. Marcher, Th. Bumiller, C. V. Oerbeck, L. E. Kreff, Th. Henricssen.

tausta, sillä ikämerkinnät alkavat vasta v:sta 1847, eikä niitä silloinkaan ole kaikista tulijoista. Saatavissa olleiden tietojen perusteella oli tulijain keski-ikä siinä 28 vuoden paikkeilla. Vanhin ulkomaalainen lienee ollut 73-vuotias ja nuorin omalla passilla matkustanut muukalainen 2 vuotias.

Ulkomaalaisen kukkarosta ja hänen yhteiskunnallisesta asemastaan riippui, minne hän kaupunkiin saavuttuaan *a s e t t u i a s u m a a n*. Varakkaat majoittuivat Seurahuoneeseen, mikäli he eivät asuneet sukulaistensa tai tuttaviansa luona. "Parempi väki" ja varsinkin taiteilijat suosivat yksityisiä majapaikkoja, jollaisia sivistyneet leskirouvat pitivät. Kisällit ja oppipojat saivat tyyssijan mestariensa luona. Monen muukalaisen, jonka kukkaro oli kovin kevyt, täytyi turvautua n.s. matkatupiin, joita etenkin leskivaimot pitivät ja joissa sai katon päänsä päälle halvasta maksusta, joskin useimmiten mitä suurimpaan ahtauteen sullottuna. Varoissaan olevat ulkomaalaiset, jotka asuivat kaupungissa vuosikautia, kuten esim. Barker, Cowie, Ekman ja Rettig hankkivat itselleen oman talon.

Loppuhuomautuksia ulkomaalaisten oleskelusta Turussa.

Tutkielmamme käsittelemän ajan alussa oli ulkomaalaisten "siirtokunta" Turussa pieni, vain 29 henkeä käsittävä. Mutta kun päästiin 1840-luvulle, jolloin Turku oli jo tyystin toipunut v:n 1827 vaurioista, jolloin kauppa ja teollisuus alkoivat kukoistaa ja jolloin elämä Auran vanhassa kaupungissa alkoi sykkiä elinvoimaisesti, alkaa ulkomaalaisten kaupunkiin tuloa osoittava käyrä taulukossa n:o 5 (s. 71) rohkeasti nousta. Ihmeitä eivät muukalaiset koskaan saaneet aikaan Turun asukasluvussa, sillä koko nyt puheena olevana aikana heidän saavuttamansa korkein määrä oli 413 henkeä eli ainoastaan 3 % kaupungin silloisesta asukasluvusta.

